

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף עו

עיונים על הדרך

בגדרי קנין מסירה

מבואר בגמ', בהמה גסה נקנית במסירה, היינו אחז ברגלה או בשערה או באוכף וכו', ונקנית אף במשיכה, לדעת רבנן היינו קרא לה ובאה או הכישה במקל ורצה לפניו, כל שעקרה יד ורגל קנה. לדעת רב אחא עד שתלך מלא קומתה. קנין ספינה, דעת רבי, מסירה. לרבנן, עד שימשוך או ישכור את מקומה.

במסכת הקנינים ובהגדרתם מצאנו כמה וכמה נידונים בצורה שבה פועל וחל הקנין, כגון ב"קנין כסף" נחלקו הפוסקים האם דינו של קנין כסף הוא מטעם "כסף החוזר", היינו, היות ונתן הקונה כסף לפלוני, נוצרה התחייבות ממונית להחזיר לקונה או את כספו או שווי בעד כספו וע"י שהמקנה נותן לקונה את החפץ כביכול השלים את התחייבותו. וי"א ש"קנין כסף", כך אמרה תורה שכאשר פלוני נותן לפלוני כסף בדברים הנקנים בכסף חל הקנין והטעם היות ו"כסף קונה". והראיה לשיטת אלו שהרי הלכה היא שאשה נקנת בכסף והרי לא שייך ליצור התחייבות ממונית ולאשה אין ערך מחוץ א"כ לכאורה לא יכול לפעול מצד "כסף החוזר" (עי' סמ"ע ו"ט סי' קצ ועוד)

אלא במשיכה. וכעין זה עי' נימוק"י קידושין (כה) ושם ברא"ש, וכתב עוד הרא"ש שספינה שמנענע את החבל הכל זז, והולכת מכווח על פני המים, מועיל מסירה. אולם בעלי חיים ושאר מטלטלים אין נקנים במסירה.

ביד רמ"ה לפנינו מבואר להדיא שאין בעלי חיים נקנים במסירה. הטור (ח"מ קצ"ז) הביא שבהמה נקנית במסירה, והביא שהרא"ש הסכים לזה. ותמה הב"י טובא, שהרא"ש כלל לא הזכיר שבהמה נקנית במסירה, וסתמת רוב הפוסקים שאין בהמה גסה נקנית במסירה. ובאמת בשו"ע (קצ"ז, א) פסק דבהמה בין דקה בין גסה אינה במסירה אלא במשיכה בלבד. הרמ"א שם פליג והביא ש"י"א שמסירה מועיל בבהמה גסה, וי"א שמועיל אף בדקה.

האם צריך העברה מיד ליד במסירה?

כאמור בקנין מסירה המועיל ברשות הרבים, כפי שביארה הגמ' כיון שלא שייך הכנסה לרשות של משיכה. וכפי שנזכר לעיל בדברי הרמב"ם בדברים שאין שייך לעשות בהם משיכה או הגבהה נזכר קנין מסירה. עתה צריך להשכיל האם בעיני העברה מיד ליד במסירה, הרי לנו כשמו כן הוא "מסירה" למסור דבר מיד ליד.

בגמ' בב"מ (ב, מ, ב) אמרו אמר רבי חלבו בשם ר"ה, מסירה (מושכות) מועיל בקנין ולא במציאה או בזכיה בנכסי הגר. אמר רבא בשם אידי, מסירה זה ע"ש שנמסר מאדם לחברו, לכך מועיל בקנין מחברו ולא במציאה ובנכסי הגר. מחמת נמרא זו נקט ריב"א (ע"ה, ב ד"ה אחזה) שצריך דווקא מסירה מיד מיד ליד תוס' שם חולקים על דבריו, שבגמ' לפנינו מבואר "אחזה בטלפיה" לא שמסרו לו מיד ליד אלא אחז בעצמו ומועיל מצד קנין מסירה. ועוד מביאים ראיה שמבואר בגמ' שבאופן שאמר לך חזק וקני און מחלוקת ולכו"ע קנה, ואם מוסר מיד ליד מה טעם שיאמר לך חזק וקני, הרי מחזיק בפועל ואם צריך לומר דבר מה שיאמר, בא החזק וקני. א"כ מבואר שלא צריך מיד ליד. וכל דברי הגמ' בב"מ שאמרה ש"מסירה" ע"ש שנמסר מאדם לחברו, הכוונה שאומר לו "לך חזק וקני" וזה שאמרו שמועיל בקנין ולא מועיל בנכסי הגר ובקנין מהפקר, שבאלו מי יאמר לו "לך חזק וקני".

סיכום הדרך

נושא היום: קנין משיכה, מסירה. קנין בספינה בשטרות ובהמות

לדעת רב, קנין ספינה במשיכת כל שהוא. **לדעת שמואל**, עד שימשוך כולה, היינו שהקצה האחרון יגיע למקום שהיה הראש. **רצו לתלות** במחלוקת רבנן ורבי אחי או רב אחא, בהמה גסה נקנית במסירה, היינו אחז ברגלה או בשערה או באוכף וכו', ונקנית אף במשיכה, **לדעת רבנן** היינו קרא לה ובאה או הכישה במקל ורצה לפניו, כל שעקרה יד ורגל קנה. **לדעת רב אחא** עד שתלך מלא קומתה. רב כרבנן שסייב כל שהוא ושמאול כדעת ר"א.

זוחה הגמ', אמר רב אפילו לר"א, בבהמה צריך שיזיז כולה כיון שאף שעקרה יד ורגל, במקומה עומדת, אולם ספינה שזזה מעט כולה זזה. **אמר שמואל אף לרבנן**, בבהמה שכעקרה יד ורגל עתידה לעקור ממקומה ולכן כבר נחשב שעקרה הכל, **אבל** ספינה כל עוד לא יעקור אותה לגמרי לא עשויה להימשך ממקומה, וכל עוד לא יעקור כולה לא קנה.

רצו לתלות במחלוקת רבנן ורבי נתן בנידון של מכירת ספינה ושטרות. **לרבנן**, ספינה במשיכה. **לרבי נתן**, ספינה ואותיות (שטר) במשיכה. **שואלת הגמ'** שרבנן לא עסקו כלל באותיות, **אלא צ"ל כך**, לדעת רבנן נקנית במשיכה ואותיות במסירה. **דעת רבי נתן** ספינה ואותיות נעשה הקנין ע"י משיכה ושטר. **שואלת הגמ'** מה ענין שטר אצל ספינה שהרי היא מטלטלין. **אלא נחלקו** כך, **שיטת רבנן** ספינה במשיכה, אותיות במסירה. **שיטת רבי נתן** ספינה במשיכה ואותיות במסירה. **והבינה הגמ'** שבספינה נחלקו הם צריך משיכת כולה כדברי שמואל, או מספיק משיכה כל שהיא כדעת רב.

זוחה הגמ', שבספינה לא נחלקו ואפשר שסברו כרב ואפשר שסברו כשמואל. **ונחלקו** באותיות, וסבר ר"נ שדווקא אם יש שטר מועיל הקנין. **ונחלקו** במחלוקת רבי ורבנן, **לרבי** מועיל מסירה לאותיות. לרבנן, מועיל רק אם יכתוב וימסור. **עולה** שרבי נתן כרבנן, ורבנן שנחלקו על רבי נתן סברו כרבי. **א"כ שיעיל** מסירה בספינה כדברי רבי ומדוע אמרו משיכה. **כפי שלמדנו** שנחלקו רבנן ורבי לגבי קנין ספינה, **דעת רבי**, מסירה. **לרבנן**, עד שימשוך או ישכור את מקומה.

מבארת הגמ', רבי אמר מסירה דווקא ברשות הרבים, שלא מועיל משיכה אלא לרשות המיוחדת, ומה שאמרו רבי נתן וכו' במשיכה מדובר בסימטא שמועיל שם משיכה. (עי' ביאור הרשב"ם, שאלת ר"ת בתוס' בעמוד א, ומה שישבו). **מעמידה הגמ'**, שכוננת רבנן שאמרו עד שימשכנה וישכור את מקומה, שימשוך מרשות הרבים לסימטא שמועיל בה משיכה, **ואם זה ברשות בעלים** שישכור את המקום. שאל"כ הרי העמידו את הברייתא בקנין ברשות הרבים, א"כ מתי ישכור את המקום, ולא מועיל משיכה ברשות הרבים, **כדברי אביי ורבא** שאמרו, **מסירה**: ברשות הרבים, ובחצר שאינה של שניהם. **משיכה**: בסימטא ובחצר של שניהם. **הנבחה**: בכל מקום.

לדעת רבי אמור מועילה מסירה, וא"כ אביי ורבא סברו כרבי. **מבאר רב אשי**, שבאופן שאמר המוכר "לך חזק וקני" לכו"ע מועיל מסירה, אף לרבנן. **אולם נחלקו** בברייתא באופן שאמר "משוך וקני" **לרבנן** התכוון בדווקא למשיכה, **לרבי** הראה לו מקום, ולא הקפיד על משיכה בדווקא.

ב"קנין הגבהה" יש לדון האם כך הוא הדין כאשר אדם מגביה הוא קונה כי זה צורת קנין המועילה. או שכאשר מגביהה הוא מוגדר כמכניס לרשותו ויש כאן הוראת בעלות מסויימת על החפץ שעתה מכניסו לרשותו. ברמ"ה בב"ב (פרק הספינה אות כו) כתב שהגדר בקנין הגבהה שהוא מכניס לרשותו. וכן בתוס' ר"ד בב"ב דף עו, א וכתב שם שמהני אפילו בחפץ גדול שאינו יכול להכניס את כולו בתוך ידו. בסמ"ע (סי' קצ"ז סק"ג) מבואר מדבריו שקנין הגבהה הוא ממש הכנסה לרשות, שבלשונו הביא שמה שמגביה ביזו הרי הוא כמונה בביתו. כלומר שמלבד עצם הדבר שנמצא החפץ ברשותו מוגדר הדבר שנמצא בביתו.

ברמב"ן עה"ת בפרשת משפטים (כ"א, טז) גונב איש ומכרו ונמצא בידו. ביאר הרמב"ן דווקא הביא לוקח לרשותו, אבל קנאו בהגבהה או במשיכה לא. מבואר ברמב"ן שקנין הגבהה לא מוגדר כרשותו. ולכאור' בש"ש (ש"ד פ"ד) הביא מהרמב"ן בספר הזכות שקנין הגבהה כן מוגדר שנחשב ברשותו.

מהו קנין מסירה המבואר לפנינו בגמ' שכך הדרך לקנות ספינה ברשות הרבים וכו'. כתב הרמב"ם (מכירה ג, ג) "הספינה הואיל ואי אפשר להגביהה ויש במשיכתה טורח גדול ואינה נמשכת אלא לרבים לא הצריכה משיכה אלא נקנית במסירה וכן כל כיוצא בה". נראה ברמב"ם דבר ברור שקנין מסירה לא מוגבל לדבר מסוים, אלא כל דבר שיש קושי לקנותו בהגבהה או במשיכה, חלף הדבר יעשה מסירה. נראה בשורש קנין מסירה שתוקפו נובע מהגדרת קנין משיכה או הגבהה.

ובאמת על זו הדרך מבואר ברשב"ם לפנינו בתחילת הגוגיא שהביאו את דין המשנה בקידושין שבהמה דקה נקנית במשיכה ובהמה גסה נקנית במסירה, כתב הרשב"ם (ד"ה כיצד) הא דבהמה גסה נקנית במסירה והדקה נקנית במשיכה היא סברא בעלמא שזה דרכו בכך וזה דרכו בכך. היינו שהגדרת הקנין ושורש הקנין ביאורו יהיה מה שיהיה אולם כולם נובעים מאותו יסוד דין, רק זה דרכו בכך וזה דרכו בכך.

אם אנו כנים בהבנה זו, ששורש קנין מסירה נובע מהגדרת משיכה או הגבהה, א"כ יהיה בקנין מסירה דינים שווים להגבהה ומשיכה, היינו מי שסובר שמועיל משיכה והגבהה מן התורה כך יהיה הדין במסירה. ומי שסבר שהגדרת הקנין הוא הכנסה לרשות כך מסירה מהגדרתה כהכנסה לרשות, למרות שמשיכה והגבהה מובן שבהגדרתם זה הכנסה לרשות, אולם במסירה מה הכנסה לרשות יש כאן, ועוד הרי משיכה לא מועיל ברשות הרבים כיון שאין ברשות הרבים אפשרות להכניס לרשותו, א"כ בהגדרה זו מדוע שקנין מסירה יהיה עדיף, הרי אף הוא הכנסה לרשות ומעט זה לא שייך לקיימו ברשות הרבים.

ויש מקום לבאר באופן מודע, והיינו אם נאמר ונגדיר שמסירה זה הכנסה לרשות אולם מועיל כ"קנין יד", שמחמת חשיבות ה"יד" היא קובעת שם לעצמה והמסירה שהיא הכנסה לתוך מקום היד מהווה ההכנסה לרשות. והגדרת הדבר קצת מחודשת. על אף שמצאנו בדברי החת"ס (ש"ת י"ד ש"ח) שנקט שמועיל קנין מסירה בלא כוונה לקנין בדומה לקנין יד. ובפרי יצחק (א, מ) תמה מאוד על דברי החת"ס מה שייך כלל לדמות לקנין יד שמועיל רק בדבר שאוחז את כולו ביד, ולא רק את החבל הקשור לספינה או לבהמה.

בחידושי הר"י"ם (אבה"ט כו, א) הביא בסברא שחלוק קנין מסירה מהגבהה ומשיכה, שקנין מסירה הוא מצד אחד בלבד, והגבהה ומשיכה פועלים משני צדדים. היינו, קנין משיכה נעשה ע"י הלוקח שהוא מושך מהבעלים ומכניס לרשותו, ועל זו הדרך בהגבהה, כאשר הגביה הלוקח הוא מוציא מרשות המוכר ומכניס לרשותו. אבל מסירה, המוכר מוסר ותו לא, הוא עצמו מוציא מרשותו והוא זה שמכניס לרשות לוקח.

כפי הנזכר, העולה בדעת הרמב"ם שבכל דבר שאין נח לעשות משיכה והגבהה, אמרו שיכול לעשות מסירה. אמנם בתוס' לפנינו (ד"ה או) מבואר בשיטת ר"י שמועיל מסירה אך ורק בספינה ובבעלי חיים, אבל שאר מטלטלין אין נקנים